

Проф. Миле Милосављевић¹

ОБРАДА НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ „Клима и живи свет на Земљи ”

Наставна (методска) јединица: „Клима, биље и животиње наше планете”.

Наставна област: Физичка географија.

План рада: 2 часа.

Тип часа: 1. час обрада новог градива 2. час обнављање.

Наставна метода: Упоредна, развојна (еволутивна) од познатог ка непознатом или комбинована.

Наставна средства: Шематска табла „КЛИМА” – I, шематски цртеж, „Топлотни појасеви” – II, зидна карта, слике итд. Техничка средства: графоскоп, дијаскоп, епископ.

Образовни циљ: Упознати ученике са важнијим типовима климе који зависе од фактора: географске ширине, рељефа и близине мора, као и њихов утицај на живи свет.

Васпитни циљ: Схватити разноврсност климатских типова, њихово прожимање са биљкама и животињама као и улогу човека у мењању животне средине.

Увод (5 мин.): Наставник ће са предходним знањем ученика обновити факторе (чиниоце) од којих зависе климатски типови као и њихови елементи (температура, притисак, влажност, ветрови и др.).

Излагање наставника (25 мин.): Обзиром да постоји тематска табела I, наставник ће узети УПОРЕДНУ методу и почети анализу климатских типова:

1. Екваторска клима се простире око полутара (између 10° северне и јужне географске ширине). То је узани појас који се највише загрева током целе године и у њему влада „вечито лето”. Услед великог испаравања сваког дана у подне падају кише (зенитске) па је и биљни покривач бујан. У њему расту бујне шуме – прашуме са разноврсним животињама: Примати, инсекти, гмизавци и „рајске” птице живих боја. У Азији су џунгле, у Ј. Америци селваси. Од дрвећа су: махагони, тиково, сандалово и кининово дрво, лијана и др. Дрвеће је високо до 50 метара и расте у виду више справа.

¹ Миле Милосављевић, професор географије у пензији, Београд

2. Тропска клима се простире северно и јужно од екваторске. У њој се издвајају два годишња доба, лето кишно и зима сушна што је последица сезонских ветрова пасата. Слична је и монсунска у југоисточној Азији. У овој клими биљни покривач је заступљен високим травама које се зову Саване. У Ј. Америци оне се зову Љаноси и Кампоси. Саванама лутају највеће крда биљоједа као што су: биволи, слоновии, зебре, гнуи и антилопе, а у води крокодили, нилски коњи и носорози. Њих прате звери као што су: лавови, гепарди, јагуари, тигрови и хијене са јатима лешинара.
3. Суптропска клима је још северније и такође има два годишња доба, сушно (лети), које је нешто дуже од кишног (зимског) доба те је заступљена ниским травама – Степама, које су прошаране појединим шумарцима и жбуновима. Оне се у Ј. Америци називају Пампаси које се поред стада домаћих животиња добрим делом обрађују у облику плантажа. По њима лутају ситни сисари и глодари док за време краће кише пасу биљоједи из тропских крајева.
4. Пустињска клима се простире у дубокој унутрашњости континента у којима киша не пада годинама и њима царује песак. Температуре достижу 50 и више степени. Ветрови носе тоне песка и праве пешчане олује (хабуб) које иза себе остављају пешчана брда (дине и ергове). Језера су слана (шотови), а где се појаве извори стварају се оазе у којим људи гаје тропско воће (урме, банане, кокос и сл.). У пустињама има највише гмизавца, инсеката, и ситних сисара. Има сувих корита Уада.
5. Средоземна клима се простире поред Средоземног мора. Њој су сличне све климе поред већих мора на истој географској ширини. У њој се издвајају два годишња доба: лето дуго, топло и сушно, а зима блага и кишна. Та клима је нама позната јер има јак утицај на обале Јадрана. Како је једно насељена оно мало земљишта (црвеница) се обрађује на коме се гаји јужно воће (агруми). Биљни свет је заступљен жбуњем (макије) са местимичним оазама чемпреса, приморског бора и храста, олеандера, агаве и маслине, те се сврставају у зимзелено биље. Животињски свет је заступљен гмизавцима и ситним сисарима.
6. Атланска клима се простире поред Атланског океана и Пацифичке обале Северне Америке на коју утичу топле морске струје па су лета кишна, а зиме благе. Због обиља влаге биљни покривач је у облику бујних ливада по којима пасу домаће животиње и племенита дивљач.
7. Умерено континентална клима је клима нашег поднебља. Она има четири годишња доба међу којима је лето умерено топло, а зима умерено хладна са умереном количином падавина. Биљни свет је заступљен листопадним дрвећем (храст, липа, топола, бреза, јасен, брест, граб, јавор и др.) које расте на падинама, док су равнице обрађене (житарице инд. биљке, поврће и воће). Поред домаћих животиња има племенитих дивљачи (јелен,

зец, дивља свиња, веверице као и птице, а прате их ситне звери: вук, лисица, рис, јазавац и др.).

8. Континентална клима се простире далеко од утицаја мора код које преовлађују два год. доба – веома топло лето и оштра зима. То су равнице широко отворене према северу кроз које продиру хладни ветрови у виду снежних вејавица („Пурга” у Русији и „Блицард” у Канади). Биљни свет је заступљен травама (степе у Европи, прерије у С. Америци) које су обрађене. А живи свет је мешовит и преовлађују глодари.

9. Планинска клима је оштрија од претходне јер почиње од 800 метара код ње је лето кратко и свеже, а зима доста дужа и оштра. У подножју планина су листопадне шуме, затим постају мешовите да би преовладале четинарске (бор, јела, смрека, оморика и др.). Изнад шума настају травне области (пашњаци – сувати), затим камењари, вечити снег и лед. Животињски свет је заступљен зверима (медведи, вукови, ждравци, рисови и др.). Звери силазе са планина и нападају домаће животиње у насељима.

10. Субполарна клима припада хладном (поларном) појасу и она је још оштрија клима са веома дугом и хладном зимом, а краћим и хладним летом. Биљни покривач је заступљен четинарским шумама (тајгама) прошаране пропланцима на којима пасу северни јелени (ирваси) карибу, мошусно говече, лос и др. а прате их месождери медведи, вукови, ждравци и др.

11. Поларна клима је најоштрија клима на земљи у којој поларни дан и поларна ноћ трају по 6 месеци те је тло вечито залеђено, док се само површина отапа за краће време и претвара у мочваре. Ту су и најниже температуре (до -70°C). Биљни покривач се састоји од лишајева и маховине (тундре) по којима лутају бели медведи, беле лисице, бели зечеви и хермелини. У њој се јавља поларна светлост (аурора) као последица магнетних и сунчевих зрачења.

12. Циркумполарна клима обухвата само половине на којима је вечити лед.
Обнављање (10 мин.): Помоћу тематског цртежа – II. Климатски цртежи са Табеле – I пренешени су на цртеж тако да ученици могу да запазе просторни распоред климатских типова, а помоћу сличица њихове одлике.

Упутство за рад (5 мин.): Домаћи, допунски, додатни, сакупљање слика, чланака, гледање ТВ репортажа, посете изложбама, праћење природних појава и огледи.

Литература: Уџбеник, приручници, путописи, репортаже, чланци, карте и сл.

ПРИЛОЗИ

ЦВИЈИЋЕВИ ДАНИ У ЛОЗНИЦИ 2008. ГОДИНЕ

Центар за културу „Вук Карацић” и ОШ „Јован Цвијић” од 8. до 11. октобра ове године, били су организатори манифестације Цвијићеви дани у Лозници, граду у коме се 12. октобра 1965. године родио Јован Цвијић. У среду, 8. октобра у сали Центра за културу, након поздравне речи Дајане Ђедовић, директора наведене установе, на тему „Јован Цвијић и етнопсихологија” бројним посетиоцима говорио је проф. др Бојан Јовановић, научни саветник Балканолошког института САНУ у Београду. Марија Шекић, кустос етнолог Музеја Јадра у улици Јована Цвијића, приредила је у четвртак 9. октобра, изложбу „Будућност Ковиљаче”. Петак 10. октобар обележио је проф. др Стеван М. Станковић, председник Српског географског друштва. Његово исцрпно предавање о Јовану Цвијићу „Од Лознице до бесмртности”, у просторијама Центра за културу, са посебном је пажњом саслушано и награђено дуготрајним аплаузом присутних посетилаца. Сунчан и топао дан, у суботу 11. октобра, ученицима и наставницима Лозничке основне школе која 55 година са поносом носи Цвијићево име, пружио је могућност да у потпуности остваре свој замишљени

програм. У преподневним часовима чланови географско-историјске секције школе слављеника и њихови гости из ОШ „Анта Богићевић” положили су цвеће на спомен-обележја Јована Цвијића у Лозници. Пред спомен плочом на месту где је некада постојала кућа у којој се родио велики научник и пред два велелепна споменика, ученицима и наставницима о Јовану Цвијићу говорио је проф. др Стеван М. Станковић. У просторијама школе, поред изложбе ликовних радова и стваралаштва ученика на часовима техничког и информатичког образовања, бројним гостима представљен је и јубиларни, 50. број школског листа „Младост”. На свечаној академији, после обраћања директора школе Венцеславе Плескоњић и поздравних речи проф. др Стевана М. Станковића, ученици су извели културно-уметнички програм посвећен Доситеју Обрадовићу и 200-ој годишњици Велике школе у Београду. Други део манифестације Цвијићеви дани одржан је у Зрењанину 17. и 18. октобра. Основна школа „Др Јован Цвијић” из Зрењанина и Српско географско друштво из Београда по 14. пут окупили су представнике школа из Републике Србије (11 школа) и Републике Српске (3 школе) на дружење и учење у част великом научнику.

Петрушевски Величко

ПРИКАЗИ

ТУРИСТИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Др Стеван М. Станковић, Завод за
уџбенике, Београд, 2008.

За потребе студената географије и туризма, који по наставним плановима изучавају туристичку географију и из истог предмета полажу одговарајући испит, професор др Стеван М. Станковић је припремио, а Завод уа уџбенике почетком школске 2008/2009. године, објавио уџбеник Туристичка географија. За разлику од ранијих издања штампаних на малом формату и са црно-белим илустрацијама, садашњи је у пуном колору, што му из изванредну графичку опремљеност повећава вредност и значај. Књига има 330 страна. Јасан, конкретан и документован текст пропраћен је са 123 колор фотографије, илустрован са 23 вишебојне скице и графикона и документован одобраним статистичким подацима презентованим у 89 табела. Књигу је уредила Теодора Драгица Поповић.

Одобрен одлуком Универзитета у Београду, уџбеник професора Стевана М. Станковића Туристичка географија, проистиче из његовог вишегодишњег искуства у настави и бројних стручних и научних радова које је објавио у различитим часописима и реферисао на одговарајућим скуповима. Стилски јасан и језички исправан, уз уважавање савремене туристичко-географске терминологије, уџбеник на најбољи могући начин презентује потрабна знања из домена опште туристичке географије. Појаве, процеси, догађаји, објекти, туристички

центри, регије, значајне публикације и обимна библиографска грађа чине складну целину која се лако прати, памти и интерпретира.

После осврта на туризам, слободно време и путовања, аутор излаже одељак Туризам по мери човека, потенцирајући фазе развоја, експанзију међународних туристичких кретања, активности међународних организација из домена туризма, представља Светски дан туризма и указује на најзначајније правце туристичких кретања у свету. У наставку је дат приказ развоја термина туризам и туристи, указано на општи етички кодекс у туризму и представљена светски призната Агенда за туристичку привреду. Уз конкретан осврт на домене истраживања туристичке географије, савремене задатке ове науке и наставног предмета, дати су основни подаци о развоју туристичке географије у Србији, са освртом на постојеће научне скупове, публикације, универзитетску наставу и уџбенике.

Значајан део књиге односи се на природне туристичке вредности (хидрографске, клима као туристичка вредност, геоморфолошке, биогеографске). Примери из земље и света, уз изванредне колор фотографије, графиконе и дијаграме, јасно дочаравају презентирану материју. То важи и за одељак посвећен антропогеним туристичким вредностима (етнографске, уметничке, култура, цивилизација, објекти светске културне баштине).

Савременим значајем одикује се део уџбеника посвећен проблемима туристичке валоризације уопште и туристичке валоризације планина и језера посебно. Тако постављен

наставни програм води ка упознавању особености туристичких регија (хомогене, хетерогене), њиховој разноврсности (планинске, бањске, језерске, приморске, градске) као и хијерархији у њиховим оквирима (центри, локалитети, места, правци, зоне). Уз приказ просторних планова развоја туризма, сложености односа и процеса у систему човек – животна средина, детаљно је интерпретирана потреба заштите животне средине за потребе туризма и указано на извесне негативне утицаје туризма на простор. Конкретношћу историјских података изложене су наставне јединице о значају железничког, аутомобилског, водног и ваздушног саобраћаја за туризам и предочено неколико критеријума за класификацију туризма.

Богатством садржаја, конкретним примерима, савременим схватањем туризма као светског процеса, уз изванредну илустрованост, књига Туристичка географија биће од вишеструке користи генерацијама студената који изучавају наведену материју.

Јована Бранков

ТУРИСТИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Др Стеван М. Станковић, Уџбеник за IV разред угоститељско-туристичке школе, Завод за уџбенике, Београд, 2008.

После девет издања уџбеника Туристичка географија СР Југославије, односно, Туристичка географија Србије и Црне Горе, за потребе ученика IV разреда угоститељско-туристичких школа (сва штампана на малом формату са црно-белим илус-

трацијама), објављен је нов, проширен и важећем наставном програму прилагођен уџбеник Туристичка географија. Књига је штампана у пуном колору. Одликује се изванредном илустрованошћу и савременим графичким дизајном, те је визуелно веома привлачна. Има 210 страна, 91 колор фотографију, 62 табеле, 20 скица и 17 карата. Спада у малобројну групу уџбеника те врсте код нас. Садржај је посвећен туристичкој географији Србије, са једном наставном јединицом која се односи на туристичке регије и туристичка места насељена Србима у бившим југословенским републикама. Уредник уџбеника је Теодора Драгица Поповић.

Основна материја, подељена на поглавља и наставне јединице у потпуној је сагласности са наставним програмом објављеним у Службеном гласнику Републике Србије и одобрењем Министарства просвете Републике Србије од 4. јуна 2008. године, те је прихватљива за ученике којима је намењена. Констатујемо да су ученицима и њиховим наставницима на савремен начин, јасно, конкретно и документовано предочене бројне особености туризма Србије. Због тога се материја мора систематски пратити и изучавати током целе школске године, кроз наставу обогаћивати, на екскурзијама и кроз стручну праксу проверавати и потврђивати. Ово због тога што су ученици завршног разреда угоститељско-туристичких школа, будући угоститељски туристички радници, угоститељство и туризам изабрали као животни позив.

Аутор је у уводном делу указао на предмет и задатке туристичке географије Србије као научне

дисциплине и наставног предмета, а затим сходно наставном програму, интерпретирао географски и туристички положај Србије (величина територије, границе, гранични прелази, функционални и саобраћајни положај, промет путника на границама). Значајна пажња посвећена је туристичким вредностима Србије, које су ради континуитета у настави презентоване као природне (старије, бројније, разноврсније, планине, реке, језера, клима, живи свет, национални паркови) и антропогене (археолошке, споменичке, уметничке, етнографске, градска насеља, објекти светске баштине). Конкретношћу података одликују се наставне јединице о материјалној основи туризма у Србији. Реч је о саобраћајној инфраструктури, туристичким агенцијама, смештајним и угоститељским капацитетима, као и промету домаћих и иностраних туриста у целини и по врстама туристичких места.

Поред општих знања о туризму Србије, на странама од 138. до 182. обрађене су туристичке регије и туристички центри Србије. Уз основне правце туристичких кретања, текстом, статистичким подацима, графиконима, фотографијама и картама, указано је на туристички најзначајније планине, бање и градове. Туристичкој географији завичаја посвећена је једна наставна јединица, као и перспективама туризма у Србији. Са осам вишебојних карата и пописом коришћене литературе завршава се казивање у књизи која је, чини се, више од уџбеника.

Јована Бранков

ГЕОГРАФСКА ЧИТАНКА

Др Стеван М. Станковић, Завод за уџбенике, Београд, 2008.

За потребе ученика осмог разреда основне школе, који по наставном плану изучавају географију Републике Србије, др Стеван М. Станковић је написао а Завод за уџбенике објавио Географску читанку. За разлику од ранијих издања других аутора, који су користили чланке из различитих књига, часописа и новина и компоновали градиво, садашња читанка је у потпуности ауторско дело професора Станковића, који презентирани текст илуструје са својих 97 колор фотографија. Књига има 140 страна, штампаних у вишебојној техници. Књигу је уредио Зоран Тошић, а ликовно опремио мр Бранислав Николић.

Географска читанка у пуној је сагласности са важећим наставним програмом одобреним од Министарства просвете Републике Србије. Текст, подаци, начин обраде презентирани материје, кратке занимљивости, фотографије, наслови и поднаслови примерени су узрасту и претходном знању ученика. Разноврсност обрађених тема чини читанку интересантном, те се текст лако памти, јер нема претераног набрајања, сложених дефиниција, неразумљивог казивања. Готово подједнако заступљене су теме из свих домена географије Републике Србије, што у потпуности одговара потребама наставе.

Из обиља наслова (78), уз предговор, живот и рад Јована Цвијића, осврт на географију завичаја и шет тема о Црној Гори, представљене су следеће целине: Шумадија,

Устанички Орашац, Земља на брдовитом Балкану, Проклетије, Пет бистрица Косова и Метохије, Источна Србија Стара планина, Вулканске купе околине Бора, Дунавом кроз Србију, Лепенски вир, Пет Тимока, Рајац, Царски град Феликс Ромилијана, Екскурзија по Западној Србији, Долина манастира и јоргована, Јужно Поморавље, Манастир Манасија, Златибор, Научник који је изучавао време и климу, Манастир под Соко-градом, Пролеће на Засавици, Копаоник, Тара, Како је откривена оморика, Композитна долина реке Нишаве, Два језера на северу Бачке, Косово и Метохија, Национални паркови Србије, Објекти светске баштине, Стари Влах, Српски музеј хлеба, Записи о нашем главном граду, Од Неопланте до Новог Сада, Врњачка Бања, Сокобања, Крушевац, Академик Боривоје Ж. Милојевић, Војводина, Салаши на северу Бачке, Земљопис у стиховима Десанке Максимовић, Заштита природе Србије, Велика дроља – ретка птица, Клисура са десет манастира, Вештачка језера у сливу Дрине, Предео сликан чајем, Ковиљача, Бор град рудара, Две значајне географске публикације, Село Брзеће, Тршићу у походе, Зобнатица, Јабланица, Ветерница и Пуста река – токови сушице, Необичне пирамиде Ђавоље вароши, Бања за две династије, Грачаница, Приштина и Газиместан, Драгачево, Фрушка гора, Људи наших крајева, Банат, Три града Великог Поморавља, Хидроелектрана Ђердап, Виноградарство, Жупска фонтана вина, Туристичке пећине Србије, Језеро за четири хидроелектране, Долином реке Лим, Дрина и Подриње, Стиг, Браничево

и Звижд, Индустрија саобраћајних средстава и Путовање пругом Београд – Бар.

Погодна за обogaћивање знања, корисна код обраде нових наставних јединица и обнављања градива, примерена за рад географске секције и припрема за такмичења, географска читанка је својеврстан водич за ученичке екскурзије и излете на одабраним правцима као интересантним објектима. Уз постојећи уџбеник заокружује целину знања о домовини, те је вишеструко корисна.

Јована Бранков

ГЕОГРАФИЈА ЗА III РАЗРЕД ГИМНАЗИЈЕ

Група аутора, Завод за уџбенике, Београд, 2008.

После више година из штампе се појавио уџбеник намењен ученицима трећег разреда гимназије у потпуности штампан у вишебојној техници, уз изванреду графичку опремљеност, богатство илустрација и статистичких података различитих врста (фотографије, дијаграми, карте, табеле).

Група аутора са Географског факултета Универзитета у Београду (др Мирко Грчић, др Стеван М. Станковић, др Љиљана Гавриловић, др Светлана Радовановић, др Миломир Степић и мр Снежана Ђурђић), свако из свог домена, а у редакцији Зорана Тошића, у складну целину уклопила је савремена географска знања о Републици Србији, стриктно се придржавајући важећег наставног програма, што је потврђено одобрењем Министарства про-

свете Републике Србије од 21. јула 2008. године. Књига има 223 стране, на којима су уз текст презентоване 144 фотографије, 34 карте, 23 табеле и 15 дијаграма.

Наставна поглавља (7) и наставне јединице (42) односе се на комплексно географско упознавање Републике Србије. Поглавља, као што су: Увод, Положај, границе и величина територије, Природне одлике Србије, Становништво и насеља, Индустрија и саобраћај и Регионалне целине Србије, омогућила су ауторима узлазну линију казивања и реално представљање географске стварности Републике Србије. На то се надовезује одељак о Србима у бившим југословенским републикама и дијаспори, чиме се постиже целовитост материје коју ученици усвајају и кроз одговоре на часовима провере знања интерпретирају.

Материја је прилагођена узрасту и предзнању ученика. Текст је стилски, језички, правописно и коректорски дотеран до највишег могућег нивоа. Изванредне колор илустрације (ликовни уредник мр Бранислав Николић) посебно графички, картографски и табеларни прилози (графички уредник Милан Мркобрад), визуелно дочаравају обрађивану проблематику. Посебно издвојене географске занимљивости и систематски изабрана питања за проверу знања из одговарајућих наставних јединица, педагошки су оправдани и методички добро постављени. Са страница уџбеника ученици упознају домовину, чије су географске особености бројне и у сталном међусобном спајању и прожимању.

Јована Бранков

